

Unkarin rakennemuutoksen maantiedettä

MEUSBURGER, PETER & HEIKE JÖNS (2001; toim.).
Transformations in Hungary. Essays in economy and society. 382 s. Physica, Heidelberg.

Unkari kävi läpi rakennemuutoksen sosialismista kapitalismiin 1990-luvulla. Tämä muutos kosketti rajusti niin maaseutua kuin monia sosialismin ajan kaupunkiyhdyskuntiäkin. Unkarilainen yhteiskuntajärjestelmä oli kuitenkin omanlaisensa: vaikka sosialismi juurtui maahan toisen maailmansodan jälkeen, suuri osa taloudesta toimi osittain yksityisen ja markkinataloudellisen yhteisöllisen säätelyn puitteissa jo kauan ennen sosialismin romahdusta. Tämä ei kuitenkaan estänyt kriisiä, mutta se kyettiin hallitsemaan ja kääntämään melko nopeasti myönteiseksi kehitykseksi.

Transformations in Hungary -kirjan toimittajat ovat saksalaisia, mutta sen sisältö on hyvin unkarilainen. Heidelbergiläisten Peter Meusburgerin ja Heike Jönsin toimittama kirja on pääosin unkarilaisten näkemys maansa yhteiskunnallis-maantieteellisestä muutoksesta 1990-luvulla. Ote tukeutuu suurelta osin perinteiseen kuvaukseen ja tilastoanalyysiin unkarilaiseen aluetutkimuksen traditioon perustuen. Unkarin tiedeakatemian alaisissa aluetutkimuslaitoksissa työskennelleillä maantieteilijöillä ja muilla tutkijoilla oli taloudellisesti niukat ajat viime vuosikymmenen alun kriisivuosina, jolloin oli pelättävissä, että aluetutkimuksen perinne hiipuu kokonaan. Suuri osa aluetutkimuksesta olikin tilaustutkimusta ja usein tehtiin

varsin toisarvoisia töitä. Kirja osoittaa olemassaolollaan, että aluetutkimus on toipumassa ja kehittymässä.

Kirjan ensimmäisessä artikkelissa Peter Meusburger pohtii tiedon merkitystä Unkarin kehityksessä. Unkarin erityispiirre on se, että huolimatta sosialismista unkarilaiset pitivät tiiviitä yhteyksiä länteen, muun muassa Itävaltaan ja Saksaan. Kysymys ei tietenkään ollut yksinomaan tiedon vaihdosta, vaan samalla välittyi arvoja ja asenteita. Tällaisia kytkentöjä Meusburger pitää keskeisinä myönteisen kehityksen tekijöinä rakennemuutosvaiheessa. Unkarin talous kehittyikin hyvin viime vuosikymmenen loppupuolella. Artikkelin lopussa hän tuo esiin, että Unkarin kilpailukykyä voidaan parantaa lisäämällä koulutusta ja panostamalla tutkimukseen ja teknologiaan. Nämä lääkkeet ovat varsin tuttuja suomalaisillekin.

József Nemes-Nagyn artikkeli on hyvä johdatus Unkarin talouden alueellisiin muutoksiin ja talouden alueellista kehitystä vaivaaviin ongelmiin. Näitä ongelmiahan ovat talouden aktiviteettien keskittyminen Budapestiin ja maan itäosien muuta maata heikompi talouskehitys. Maatalouteen suuresti tukeutuva Iso Unkarin alanko on jäänyt kehityksessä jälkeen samoin kuin Koillis-Unkarin teollisuuskeskittymät.

Heike Jöns kirjoittaa Unkarin pankkisektorin muutoksista ja ulkomaisen pääoman tulosta rahoitusmarkkinoille. Artikkelilla on maantieteellinen ulottuvuus, joka osoittaa alueellisten erojen olevan merkittäviä myös pankkisektorilla. Kilpailu on johtanut konttoreiden

perustamisiin ja sulkemisiin. Unkarissa ei olla päästy samaan itsepalvelun asteeseen kuin Suomessa, jossa hyvin suuri osa maksuliikenteestä hoidetaan elektronisesti. Unkarin pankkiverkosto rationalisoituu varmasti tietoyhteiskunnan edessä.

Gábor Hunyan artikkeli kilpailukyvvystä vertaa Unkaria muihin itäisen Keski-Euroopan maihin ja Viroon. Kilpailu investoinneista on kovaa ja niiden houkuttelemiseksi käytetään varsin perinteisen tuntuista menetelmiä: verohelpotuksia kymmeneksi vuodeksi, tukia yli 15 prosentin työttömyyden vaivaamille alueille sekä tukea tuotekehittelyyn, teollisuuspuistoihin ja paikalliseen elinkeinotoimintaan. Hunyan johtopäätöksiin lukeutuu se, että ulkomaisten investointien tuottavuus on parempi kuin kotimaisten investointien, mikä merkitsee kotimaisen sektorin jäämistä jälkeen kehityksessä. Näin talouden kehitys johtaa jatkossa entistä syvempään integraatioon ja riippuvuuteen ulkomaisesta pääomasta. Maavertailua on myös Tibor Kuczyn ja György Lengyelin artikkelissa yrittäjyydestä, jossa tutkitaan halukkuutta yrittäjyyteen maittain. Unkarilaisten vastaukset näyttävät olevan varsin samanlaisia kuin muissakin entisissä sosialistimaissa.

Peter Meusburger käsittelee toisessa artikkelissaan työttömyyden ja tulonjaon alueellisia eroja. Harmi vain, että luvut eivät ole aivan tuoreita: kartat ja diagrammit päättyvät vuoteen 1996. Lukija saa näin hyvän kuvauksen syvän taantumavaiheen kehityksestä, mutta talouden elpymisvaiheen tilannekuvaus jää tulevien tutkimusten varaan. Työllisyyttä käsittelee myös Zoltán Dövényi, jonka artikkelin tarkat kartat työmarkkina-alueittain osoittavat työllisyysongelmien olevan idässä ja pohjoisessa. Työvoimapulaa sen sijaan odotetaan Unkarin länsiosiin ja kirjoittaja toteaa, ettei muuttoliikettä juurikaan ole eroja tasoihtamaan. Unkarin itäosiin sijoittuu myös köyhyys, jota Zsolt Spéder käsittelee. Hän ei syytä köyhyydestä siirtymävaihetta, vaan kytkee sen sosiaalisiin muutuksiin, kuten alhaiseen koulutustasoon ja yhteiskunnalliseen asemaan.

Zoltán Kovácsin artikkeli Unkarin parlamenttivaaleista vuosina 1990, 1994 ja 1998 antaa selkeän kuvan poliittisista muutoksista. Artikkelin lopussa tekijä esittää mielenkiintoisen karttasynteesin, jossa hän jakaa Unkarin eri osiin vaalikäyttäytymisen perusteella: tässäkin tapauksessa maan länsi- ja itäosat eroavat toisistaan selvästi. Unkarissa voimakkaasti esillä olleet maakysymykset näkyvät siten, että maan eteläosat ovat agraaripuolueen valta-alueita.

Neljä artikkelia käsittelee urbaania rakennemuutosta. Zoltán Cséfalvay pohtii Budapestin asemaa Itä-Euroopan bumeranginmuotoisen suurkaupunkimuodostuman osana. Unkarilaisilla on näkemys, että talouden kasvu

siirtyy pikkuhiljaa itään. Näin varmaan käykin, mutta tuskin lännen kustannuksella. Éva Izsák ja Ferenc Probáld kirjoittavat Budapestin esikaupunkialueiden kehityksestä. Heidän mukaansa hyvätuloinen väestö asettuu asumaan Budan kukkuloille kuten sosialismin aikoinakin. Markkinatalous on tuonut myös liikerakennusboomin Budapestin laidoille: näin kaupunkirakenne on (post)modernisoitunut. Seuraavassa lyhyessä, hieman keskeneräisen oloisessa artikkelissa Éva Izsák ja József Nemes-Nagy käsittelevät kaupunkirakenteen muutosta yleisemminkin. Trieriläisen Ulrike Sailerin artikkeli käsittelee kaupungin sisäistä muuttoliikettä kuudessa kaupungissa. Siirtymävaihe lisäsi muuttoliikettä ja syvensi kaupunkirakenteen sosiaalista eriytymistä. Tutkimus paljastaa, että suurin syy muuttoon on tilavamman asunnon tarve, joskin asuntoalueen arvostuksellakin on merkitystä.

Kirjan päättää János Rechnitzerin artikkeli raja-alueyhteistyöstä. Unkarissa on useita niin sanottuja euregio-alueita, joista taloudellisesti tärkein raja-alue on Länsi-Pannonia Unkarin ja Itävallan rajalla. Tämä raja oli pitkään täysin suljettu, mutta nykyisin sitä ympäröi vilkas yhteistyöalue. Alueella on monenlaista liiketointintaa. Pienimuotoinen esimerkki yhteistyöstä on se, että itävaltalaiset vuokraavat maatalousmaata Unkarin puolella ja tuovat sadon Itävaltaan. Samalla siirtyy osaaamista lännestä itään. Vanhat kulttuurisiteet, kustannuserot ja EU-kytkös luovat yhteistyön perustaa. Unkarin liittyminen Euroopan unioniin poistaa viimeisetkin esteet yhteistyöltä.

Meusburgerin ja Jönsin toimittama kirja on melko kattava esitys Unkarin rakennemuutoksesta 1990-luvulla. Useimmat artikkelit ovat korkeatasoisia ja hyvin huolellisesti viimeistelyjä. Niissä on myös monia karttoja, jotka helpottavat suuresti asian ymmärtämistä. Kun kirjaa vertaa 1990-luvun alun tuotoksiin, *Transformations in Hungary* osoittaa, että aluetutkimuksen taso on noussut Unkarissa. Tutkijat ovat tehneet huolellista empiiristä työtä, ja ehkä jotain myönteistä on jäänyt menneisyydestäkin – karttojen ilmaisua on mietitty.

Kirjasta saa uutta tietoa Unkarin viimeaikaisesta kehityksestä. Se sopii hyvin esimerkiksi lukukirjaksi aineopintotasolla. Unkarista graduun tekeväälle se on käyttökelpoinen lähde ja tutkijallekin siitä voi olla hyötyä. Aluemaantieteen opettaja saa kirjasta havainnollisia karttoja luennoilleen. Suosittelem kirjaa Unkarin talouden ja yhteiskunnan rakennemuutoksen maantieteestä kiinnostuneille.

MARKKU TYKKYLÄINEN
Maantieteen laitos,
Joensuu yliopisto